

kabul etmelerini ve kendisini korumalarını istemişti; fakat diğerleri gibi Abdü-yâlîl de bu teklifi reddetmişti. Mekke'nin fethinden sonra, aynı kabileden olan Urve b. Mes'ûd Medine'ye giderek müslüman olmuş ve hemşehrilerini İslâm'a davet etmek üzere Tâif'e dönmüşse de Tâifliler onun davetine silâhla karşılık vererek kendisini öldürmüşlerdi. Fakat daha sonra Sakîf kabilesi mensupları, Arabistan yarımadasında Müslümanlığa karşı diretmekte yalnız kaldıklarını farkedince Abdü-yâlîl başkanlığındaki bir heyeti hicretin dokuzuncu yılında Medine'ye göndermek zorunda kalmışlardır. Heyet Hz. Peygamber tarafından kabul edilerek Mescid-i Nebevî'nin kenarında kurulan çadırlarda ağırlanmış, böylece onlara müslümanların davranışlarını ve ibadetlerini yakından takip etme fırsatı verilmiştir. Heyet üyeleri İslâmiyet'i kabul etmeden herhangi bir anlaşmanın yapılamayacağını anlayınca müslüman olmak için bazı şartlar ileri sürmüşlerdir. Hz. Peygamber onların savaşa katılmamak, öşür vermemek ve kendilerinden olmayan valiler tarafından idare edilmemek şeklindeki isteklerini geçici olarak kabul etmiş, fakat namazdan muaf tutulma dileklerini, "Namazı olmayan bir dinin hiçbir kıymeti kalmaz" karşılığını vererek reddetmiştir. Heyet başkanı Abdü-yâlîl, İslâmiyet'in yasak ettiği zina, şarap ve faiz gibi kötü alışkanlıkları kabilesinin bırakamayacağını söylemiş, diğer üyeler de Lât adındaki putlarına üç yıl daha tapınmalarına izin verilmesini istemiştir. Bu şartlar da Hz. Peygamber tarafından kabul edilmemiştir.

Nihayet Abdü-yâlîl ve arkadaşları müslüman olmuş, Hz. Peygamber'in Sakîf kabilesine hitaben yazdığı bir mektupla geri dönmüşlerdi. Ancak müslüman olduklarını ve Hz. Peygamber'den aldıkları emirleri bir müddet Tâifliler'den giz-

lemişler, daha sonra uygun bir şekilde İslâm'ı onlara anlatmaya başlamış ve bu suretle kabilelerinin müslüman olmasını sağlamışlardır. Faizi yasaklayan âyetlerden birinin (bk. el-Bakara 2/278) Abdü-yâlîl ve kardeşleri hakkında nâzil olduğu rivayet edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Kahire 1375/1955, I, 67, 261; II, 419; IV, 538, 539; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, I, 312-314; V, 506; Taberî, *Târîh* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1960-70 — Beyrut, ts. (Dâru Süveydân), II, 344-345; III, 97-99; a.mlf., *Cami'u'l-beyân*, Kahire 1328, I, 307; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Muhammed İbrâhîm el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 512; a.mlf., *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 — Beyrut 1385-86/1965-66, II, 283-284; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Kahire 1351-58/1932-39 — Beyrut 1966, V, 29-31; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, II, 432; M. Asım Köksal, *İslâm Târîhi*, İstanbul 1981, IX, 300-318.

SELMAN BAŞARAN

ABEDETÜ'L-EVSÂN

(عبدۃ الاوتان)

(bk. PUTPERESTLİK).

ABEDETÜ'L-İBLİS

(عبدۃ ابليس)

(bk. YEZİDİLER).

ABES

(العبث)

Dünya ve âhirette bir işe yaramayan, maddî ve mânevî bir fayda sağlamayan söz, iş ve davranış.

Abes, genel olarak "herhangi bir fayda sağlamayan ve bir zararı önlemeyen iş ve davranış" olarak tarif edilir. Başka bir deyişle, hiç kimseye faydası olma-

yan veya dinî bir gaye taşımayan her söz ve davranış abes sayılır. Faydası dikkate alınamayacak kadar az olan veya mâkul/müsbet bir netice sağlamayan davranışlar da abes kabul edilmiş, faydasız veya kötü sonuçlar doğuranlara ise sefeh adı verilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de insanların boşuna (abes olarak) yaratılmadığı anlatılırken âhireti olmayan bir dünya hayatının mânasız (abes) olduğu belirtilmiştir (bk. el-Mü'minûn 23/115). Bu âyete göre yaratılışın bir gayesi vardır. Dünya hayatından sonra ebedî bir hayat olmasa ve bir hesap günü bulunmasaydı dünyanın ve insanların yaratılışı abes olurdu. Yerin ve göklerin boşuna yaratılmadığını (bk. el-Enbiyâ 21/16; Sâd 38/27) ve insanların başıboş bırakılmadığını (bk. el-Kıyâme 75/36) ifade eden âyetler, her şeyin bir hikmet ve gayeye bağlı bulunduğunu ve hiçbir şeyin tesadüfî olmadığını gösterir. Nitekim kâinattaki olağan üstü mükemmellikteki nizâm, varlıkta abese yer olmadığının açık bir delilidir. Kur'an, devamlı olarak insanları varlık-taki sebep-sonuç ilişkileri (causalité) üzerinde düşünmeye, ilâhî hikmetleri anlamaya davet eder; hayatın bir gaye ve anlamı bulunduğunu açıklarken bütünüyle varlığın bir hikmeti olduğuna dikkati çeker.

İslâm âlimleri umumiyetle dünya ve âhirette maddî ve mânevî bir fayda sağlamayan bütün iş, söz ve davranışlara abes ve gayri ahlâkî nazarıyla bakmışlardır. Onlara göre, yapılan her iş dünya veya âhiret bakımından mutlaka bir fayda temin etmeli, bir mâna taşımalıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "abes" md.; et-Ta'rifât, "abes" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, "abes" md.

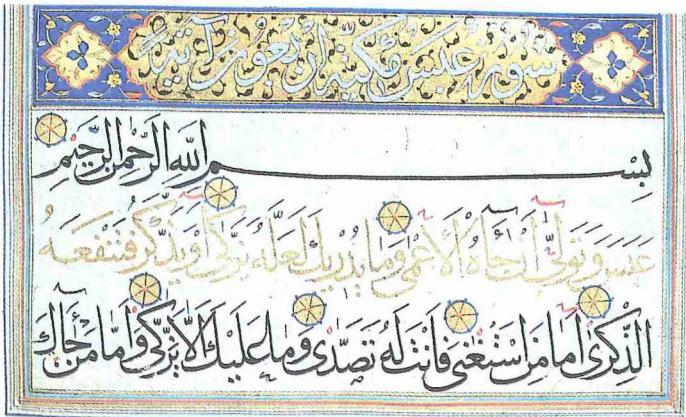
SÜLEYMAN ULUDAĞ

ABESE SÛRESİ

(سورة عبس)

Kur'an-ı Kerim'in sekseninci sûresi.

Abese fiilinin masdarı olan abs, "hoşnutsuzluk sebebiyle yüzdeki ifadenin değişmesi, yüz ekşitme, surat asma ve kaş çatma" gibi mânalara gelir. Necm sûresinden sonra nâzil olan Abese sûresinin Mekki olduğunda ittifak vardır. Âyet sayısı kırk ikidir. Adını ilk kelime-

Abese
sûresinin
muhakkak
hattıyla
yazılmış
ilk âyetleri

sinden almış olup on beşinci âyetteki **sefere** (amelleri yazan melekler) ve otuz üçüncü âyetteki **sâhha** (kulağı sağır edecek şiddetteki ses; kıyamet) kelimelerinden dolayı Sefere veya Sâhha sûresi diye de anılır. Fâsılları (م-ه-ا) harfle-ridir.

Abese sûresinin nüzul sebebi olarak şu olay nakledilir: Hz. Peygamber bir gün, Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden Utbe b. Rebîa, Ebû Cehil, Ümeyye b. Halef ve Abbas b. Abdülmuttalib ile konuşuyordu; onların müslüman olmalarını istiyor ve bu konuda gayret gösteriyordu. Bu sırada âmâ sahâbîlerden İbn Ümmü Mektûm yanlarına gelerek Hz. Peygamber'den kendisine bir âyet okumasını istedi. "Ey Allah'ın elçisi, Allah'ın sana öğrettiklerinden bana da öğret!" dedi ve onun başkalarıyla meşgul olduğunu farketmediğinden bu sözünü birkaç defa tekrarladı. Konuşmasının kesilmesinden dolayı canı sıkılan ve bu hoşnutsuzluğunu yüz ifadeleriyle açığa vuran Hz. Peygamber, onunla ilgilenmeyerek yanındakilere döndü ve konuşmasını sürdürdü. Konuşmasını bitirip kal-kacağı sırada Abese sûresi nâzil oldu.

Sûrenin ilk on altı âyetinden meydana gelen bölümü, Hz. Peygamber'i bu tavrından dolayı uyaran ve nasıl davranması gerektiğini açıklayan bir muh-teva taşımaktadır; bu hususta diğer sûrelerde de bazı âyetler vardır (bk. el-En'âm 6/52; el-Kehf 18/28). Hz. Peygamber, bu olaydan sonra İbn Ümmü Mektûm ne zaman yanına gelse, "Ey rabbimin beni kendisi hakkında uyardığı kişi, merhaba, hoş geldin!" diyerek onunla yakından ilgilenir, iltifatta bulunur ve ihtiyacını sorardı. Hz. Hatice'nin dayısının oğlu olan İbn Ümmü Mektûm, Bilâl'le birlikte Resûlullah'a müezzînlik yapmıştır. Peygamber hemen her gazâyı çıktığında Medine'de kalanlara namaz kıldırarak onu görevlendirmiştir (daha fazla bilgi için bk. İBN ÜMMÜ MEKTÛM).

Abese sûresinden önceki Nâziât sûresi Hz. Peygamber'in bir uyarıcı olduğuna dair ifadelerle son bulurken, bu süre bizzat Peygamber'in uyarılması, ayrıca öğüt ve uyarının kimlere fayda vereceği konusuna dikkat çekerek başlamaktadır. Hz. Peygamber'e, kalpleri öğüt almaya, gerçeği anlamaya yatkın ve arzulu kimselerle ilgilenmesi tavsiye edilirken, dünya nimetleriyle şımararak bir umursamazlık içinde haktan yüz çevirenlere karşı tebliğden öte bir sorumlu-

luk taşımadığı hatırlatılmaktadır. Hak ve hakikatin apaçık ortada olduğu, dileyenin ona talip olabileceği, asıl ilgi gösterilmesi gerekenlerin hidayete ulaşmaya istekli kimseler olduğu ifade edilmektedir. Daha sonraki âyetlerde ise Allah'ın nimetlerinden bahsedilerek insanın nankörlüğü dile getirilmekte, bu nimetler üzerinde düşünmeyen, nimetlerin şükrünü eda etmeyen insanların acıklı sonu, kıyametten muhtelif tablolar çizilerek belirtilmektedir.

Enes b. Mâlik'in rivayetine göre bir gün Hz. Âişe, "Âhirette çıplak mı haşredileceğiz?" diye sormuş, Hz. Peygamber de "Evet" diye cevap vermiş. Bunun üzerine Âişe, "Çıplak olmaktan dolayı vah başımıza geleceklere!" diyerek üzülmüş bu sûrenin, "O gün herkesin kendine yetecek bir derdi ve işi vardır" meâlindeki otuz yedinci âyeti nâzil olmuştur. Âyetten anlaşıldığına göre, kıyamet günü hiç kimse bir başkasının durumuna ilgilenme fırsat ve imkânını bulamayacak, herkesin derdi başından aşkın olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, IV, 205-212; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Mustafa es-Sekkâ), Kahire 1373-76/1954-57, XXX, 61; Sa'lebi, *Es-bâbü'n-nüzûl*, Kahire 1388/1968, s. 297; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Ah-kâmü'l-Kur'ân* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1394/1974, IV, 1905; İbnü'l-Cevzi, *Zâdû'l-mesîr* (nşr. Muhammed Zühayr eş-Şâviş v.dğr.), Dimaşk 1384-88/1964-68, IX, 26-36; *Tâcû'l-'arûs*, "abs" md.; *Kâmus Tercümesi*, "abs" md.; Merâgî, *Tefsîr*, Kahire 1394/1974, XXX, 38-52.

ABDULLAH AYDEMİR

ABHERÜ'L-ÂŞIKİN

(عبرالاشيقين)

Rûzbihân-ı Baklî'nin (ö. 606/1209)

aşk ve âşıklar hakkında
Farsça olarak kaleme aldığı
tasavvufî eseri.

Bir önsöz ile otuz bir bölümden meydana gelen eserde ilâhî ve beşerî (hakkî ve mecazî) aşkla âşıkların mahiyeti üzerinde durulur. Başka bir deyişle tasavvufî aşkın bir hikâyesi dile getirilir ve bu aşk esas alınarak sâlik*lerin aşmaları gereken hal ve makamlar izah edilir.

Eserin bölüm ve konu başlıkları Arapça'dır. Birinci bölümde aşk ilâhî, aklî, ruhanî, behimî ve tabii olmak üzere beş kısma ayrılır. Her birinin kısaca

tanımı yapıp mahiyeti, hangi tip insanlarda bulunduğu ve âşık ile mâşuk arasındaki münasebetler belirtilir. Baklî, bu kitabında her şeyi aşk üzerine temellendirir. Âşık-mâşuk münasebetlerini, velâyet, havf, recâ, vecd, yakîn, mükâşefe, müşâhede, muhabbet, şevk ve diğer makamları hep aşk esasına göre yorumlamaya çalışır.

Eserde âyetlere, sûfîlerin her zaman faydalandığı nebevî ve kudsî hadislere, Arapça-Farsça atasözlerine, ayrıca Farsça ve Arapça şiirlere yer verilir. Müellifin görüşlerini ispat etmek için âyetleri kendine göre yorumladığı ve pek çok zayıf hadisi, hatta mevzû olanları bile kullandığı görülür. Düşündüğü gibi yazdığı ve muhtemelen yazdıklarını sonradan düzeltme imkânı bulamadığı için lafız mânaya feda edilmiş, dil bilgisi, fesahat ve belâgat kurallarına pek riayet edilmemiştir. Genellikle düz bir nesirle yazılmış olmakla birlikte secili ibârelere de yer verilmiştir. Arapça cümlelerin Farsça ibâre ve cümleler içinde veya başında yer alması eserin diğer bir özelliğini teşkil eder.

'*Abherü'l-âşîkîn*'in, Muhammed Muîn ve Henri Corbin tarafından Farsça ve Fransızca birer önsöz ve geniş bir hâşiyeler kısmı ile ilmî neşri yapılmıştır (Tahran-Paris 1958). Bu neşirde eserin birinci bölümü H. Corbin tarafından Fransızca'ya tercüme edilmiş ve genel bir değerlendirme yapılarak anlaşılması güç yerler şerhedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Baklî, '*Abherü'l-âşîkîn*' (nşr. Muhammed Muîn—H. Corbin), Tahran-Paris 1958 [M. Muîn, Farsça önsöz. H. Corbin, *Le Jasmin des Fidèles d'amour*, Fransızca önsöz]; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 735; A. Münzevi, *Fihrist*, Tahran 1349 hş., II/2, s. 1278; Nazif Hoca, *Rûzbihân al-Baklî ve Kitâb Kaşf al-Asrâr'ı ile Farsça Bâzı Şiirleri*, İstanbul 1971, s. 77-78; H. Corbin, *En Islam iranien: aspects spirituels et philosophiques III*, Paris 1972; a.mlf., "*Abhar al-Âşeqîn*", *Elr.*, I, 214-215.

M. NAZİF ŞAHİNOĞLU

ÂBIK

(الابك)

Hakkı bir sebebe dayanmadan
efendisinden kaçan köle hakkında
kullanılan fıkıh terimi.

Âbık kelimesi, Arapça'da "kaçmak" anlamına gelen *ebk* (أبك) kökünden türetilmiş bir sıfat olup *abd-i âbık* (kaçak köle) terkinde kullanılmıştır.